

'iyyeden biri olarak nitelendirilmektedir (sedd-i zerâin delil, asl, kaide ve bazı çağdaş yazarlarca prensip [mebde] şeklinde nitelendirilmesi için bk. M. Hişâm el-Burhânî, s. 123-174; Mahmûd Hâmid Osman, s. 67-77).

Bu delilin Mâlikî mezhebine özgü olmayıp hemen bütün fakihlerin aynı düşünceye dayalı hükümler verdiği şeklinde yapılan savunmaya karşılık sedd-i zerâin özel bir delil olarak işletilmesinin sakıncaları üzerinde durulurken bu yolla kuşkuya, vehme ve hatta keyfî değerlendirmelere dayalı hükümlere ulaşılarak temel hak ve özgürlüklerin ihlâl edilmesine, birey ve topluma zarar veren sonuçların ortaya çıkmasına sebebiyet verilebileceği endişesi dile getirilir. Esasen -sedd-i zerâi' özel bir delil olarak kabul edilmese bile- fitne, bid'at gibi kavramların veya ihtiyatlı olanı tercih etme gibi prensiplerin sağlam ölçütlere bağlı olmaksızın işletilmesinin de aynı endişeye hak verecek sonuçlara yol açabileceği dikkate alındığında konunun bu yönünün daha çok ilkeleri somut olaylara uygulamaya konumunda bulunanların naslarının ruhuna ve hayat olaylarının özelliklerine hâkimiyet hususundaki yeterlilik, birikim ve sezgileriyle ilgili olduğu anlaşılır. Bu delilin feth-i zerâi' kanadının işletilmesiyle ilgili kaygılar dile getirilirken de Batı felsefesindeki faydacı akımlara yöneltilen eleştirilerin benzeri eleştiriler gündeme gelir; özellikle amacın aracı meşrulaştıracağı şeklinde özetlenen Makyavelist düşüncenin ortaya çıkardığı ve çıkarabileceği sakıncalar üzerinde durulur.

Hukuk teorileri arasında sedd-i zerâi' anlayışının özel bir kavramlaştırmaya konu olmamasına karşılık İslâm muhitinde -belirli mezheplerle sınırlı da olsa- böyle bir ihtiyacı hissedilmesinde hukukun yasakladığı eylemlerin suç, borca aykırılık ve haksız fiil niteliği taşıyanlarla sınırlı olmasına mukabil fıkıhta dinen sakıncalı görülen (haram) fiillerin geniş bir yer tutmasının da etkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte sedd-i zerâi' kapsamında görülen veya bu vesileyle ele alınan meselelerden meselâ bir fiilin tamamlayıcı parçası, sebebi, sâiki gibi konuların hukuk incelemeleri bakımından da önem taşıdığı, yine sedd-i zerâi' delilinin mükellefin niyet ve amacını özel biçimde incelemeye dayanan uygulamaların bağlamında ortaya konan fikrî malzemenin, hukuk tedkiklerindeki hile, kanuna karşı hile, dış irade-iç irade, muvâzaa gibi konu ve kavramların işlendiği yerlerdeki tahlil ve tartışmalarla mukayeseye elverişli olduğu görülmekte-

dir. Öte yandan özellikle çağdaş araştırmacıların toplumsal sorunlara çözüm üretilmesinde sedd-i zerâi' delilinden yararlanılmasıyla ilgili beklenti ve önerileri incelendiğinde (bazı yeni problemler üzerinde uygulama örnekleri içeren bir çalışma için bk. Abdullah M. es-Sâlih, XIX/2 [2003], s. 905-939) esasen onların hukuktaki kamu düzeni ve kamu yararı kavramları çerçevesinde yapılan düzenlemelerin bu delille dayanılarak gerçekleştirilebileceğini kastettikleri anlaşılmaktadır. Ancak fıkıh düşüncesinde bu tür düzenlemelerin, maslahat ilkesine ve ilgili kayıtlara bağlı kalmak şartıyla kamu otoritesini elinde bulunduranların takdirine bırakılması genel kabul gören bir anlayış olup *Mecelle*'nin, "Raiyye yani tebaa üzerine tasarruf maslahata menûttur" (md. 58) şeklinde tercüme edilen küllî kaidesinde ifadesini bulmuştur. Dolayısıyla bu konudaki önerilerin de maslahat ilkesinin uygulanması sırasında vasıta-sonuç ilişkisinin dikkate alınacağına özel bir vurgu yapılmasını isteme anlamına geldiği anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mekâyisü'l-luga, II, 350-351; Ebü'l-Hüseyn el-Basrî, *el-Mu'temed* (nşr. Muhammed Hamîdullah), Dimaşk 1384/1964, I, 102-106; İbn Hazm, *el-Ihkâm*, Kahire, ts. (Matbaatü'l-âsime), II, 745-757; Bâcî, *el-İşâre fi ma'rifeti'l-uşûl* (nşr. M. Ali Ferkûs), Beyrut 1416/1996, s. 314-319; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid* (nşr. Abdülmecîd Tu'me el-Halebî), Beyrut 1418/1997, III, 123-124; İzzeddin İbn Abdüsselâm, *Qavâ'idü'l-ahkâm*, Beyrut 1410/1990, I, 43-45, 75-95; II, 199-204, 265-270; Şehâbeddin el-Karâfî, *el-Furûk*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rîfe), II, 32-34; III, 266-269; a.mlf., *Şerhu Tenkihî'l-fuşûl*, Kahire 1306, s. 198, 200-201; İbnü's-Şât, *İdrârü's-şürûk 'alâ envâ'i'l-furûk* (Karâfî, *el-Furûk* içinde), Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rîfe), II, 32; İbn Kayyim el-Cevzî, *İ'lâmü'l-muwaqqi'in* (nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd), Beyrut 1973, III, 134-159; İnevî, *el-Temhid fi tahrici'l-furû' 'ale'l-uşûl* (nşr. M. Hasan Heyto), Beyrut 1404/1984, s. 83-89; Şâtîbî, *el-Muwâfaqât*, IV, 194-211; Derdîr, *eş-Şerhu's-şagîr* (nşr. Mustafa Kemâl Vasfî), [baskı yeri yok] 1410/1989 (el-Matbaatü'l-asriyye ve mektebetühâ), I, 61; III, 49; Şevkânî, *İrşâdü'l-fuhûl* (nşr. Ebû Mus'ab M. Saîd el-Bedrî), Beyrut 1412/1992, s. 411-413; *Mecelle*, md. 58; Muhammed Biltâcî, *Menâhicü't-teşrî'i'l-İslâmî fi'l-karnî's-şânî el-hicrî*, Riyad 1397/1977, I, 256, 372-374, 471, 500-501; II, 637-642, 785-792, 858-864; M. Tâhir İbn Âşûr, *Maķâsidü's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Tunus 1978, s. 86-87, 110-119, 145-154; M. Ebû Zehre, *İbn Hanbel*, Kahire 1981, s. 327-343; a.mlf., *Mâlik*, Kahire, ts. (Matbaatü'l-i'timâd), s. 374-387; M. Mustafa Şelebî, *Ta'tilü'l-ahkâm*, Beyrut 1981, s. 382-383; a.mlf., *Uşûlü'l-fikhi'l-İslâmî*, Beyrut 1406/1986, s. 300-312; Abdülhamîd Ebü'l-Mekârim İsmâil, *el-Edilletü'l-muhtefef fihâ ve eşeruhâ fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Kahire, ts. (Dârü'l-müslim), s. 161-218; M. Hişâm el-Burhânî, *Seddü'z-zerâ'i' fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Beyrut 1406/1985; Mahmûd Hâmid Osman,

Kâ'idetü sedd-i'z-zerâ'i' ve eşeruhâ fi'l-fikhi'l-İslâmî, Kahire 1417/1996; M. Ali b. Hüseyin, *Tehzîbü'l-furûk ve'l-kavâ'idü's-seniyye fi'l-esrâri'l-fikhiyye* (Şehâbeddin el-Karâfî, *el-Furuk* içinde), II, 41-45; III, 274-277; Mustafa Dîb el-Bugâ, *Eşerü'l-edilletü'l-muhtefef fihâ fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Dimaşk, ts. (Dârü'l-İmâm el-Buhârî), s. 563-630; M. Saîd Ramazan el-Bütî, *Qavâ'idü'l-maşlaḥa fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Beyrut 2001, s. 217-223, 229-240; Abdurrahman b. Muammer es-Senûsî, *İ'tibârü'l-me'âlât ve mürâ'atü netâ'ici'l-tasarrufât*, Demmâm 1424; Zekiyyüddin Şabân, *İslâm Hukuk İlminin Esasları* (trc. İbrahim Kâfi Dönmez), Ankara 2004, s. 202-207; Hayreddin Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara 2006, I, 175-176; II, 76-77, 452-454; Abdullah M. es-Sâlih, "Seddü'z-zerâ'i' ve ba'zu taḥbiḥâtihâ'l-mu'âşıra", *Ebhâşü'l-Yermûk*, XIX/2, İrbid 2003, s. 905-939; Osman Şahin, "İslam Hukuk Metodolojisinde Zerâyi' ve Uygulaması", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 7, Konya 2006, s. 209-243; Muhammed b. Hüseyin el-Cizânî, "İmâlû ka'ideti sedd-i'z-zerâ'i' fi bâbi'l-bid'a", *ed-Dir'iyye*, IX/36, Riyad 2007, s. 253-274; *Mecelletü Mecma'i'l-fikhi'l-İslâmî*, IX/3, Cidde 1417/1996; "Seddü'z-zerâ'i'", *Mv.F.*, XXIV, 276-282.

İBRAHİM KÂFİ DÖNMEZ

SEDEFÇİLER CAMİİ

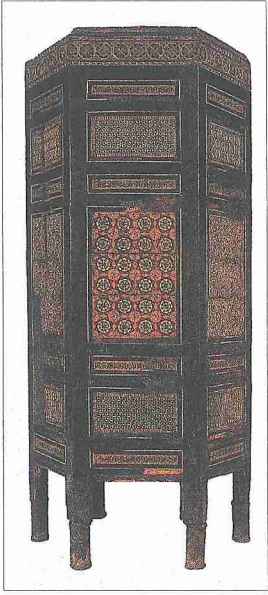
(bk. ATİK ALİ PAŞA CAMİİ).

SEDEFKÂRLIK

Sedef (Ar. sedef), içinden inci çıkan istiridye kabuğudur. İstiridye dışında midye ve deniz salyangozu gibi yumuşakçaların kabuklarından elde edilen parlak maddeye de sedef denir; Arapça'da se'se' ve ırkû'l-lü'lü gibi değişik adları vardır. Kur'an'da denizden çıkan inci ve mercandan Allah'ın lutfu olarak söz edilir. Cennetteki iri gözlü hüriler kabuğu içinde saklı incilere benzetilir (el-Vâkıa 56/22-23). Bir rivayete göre Ümmü Seleme'nin sorusu üzerine Hz. Peygamber onların sedef içindeki inciler gibi el değmemiş olacağını belirtir (Taberânî, XXIII, 367). Sedef saflığın, güzelliğin, beraklığın simgesidir. Süleyman Çelebi, *Mevlid*'inin "Velâdet Bahri"nde, "Ol sadeften doğdu ol dür dânesi" ifadesiyle Hz. Muhammed'i inciyi, annesini de sedefe benzetmiştir.

İnce marangozluk için en uygun sedef daha yayvan kabuklu birkaç değişik tür olan, sıcaq denizlerde yaşayan ve yaklaşık çapı 19 santimetreyi bulan istiridyeden (pinctada) elde edilir. Hâkim rengi beyaz olmakla beraber ışığa göre gök kuşağı renklerinde ışınlar yaydığı (sedeflenme) görülür; mat olanına taş sedef denir. Daha

Memlûk tarzı
mozaik
"tarsi"
teknîği
uygulanmış
Kur'an
mahfazası
(TİEM,
Envanter
nr. 241)

çok Güney Afrika kıyılarında bulunan ve haliotis denilen yumuşakça cinsinden de yeşil, lâcivert, eflâton gibi farklı renklerde çok değerli sedefler alınabilmekle birlikte bunlardan büyük boy plaka çıkarmak zordur. Ahşap üzerine belli bir süsleme yapabilmek için sedef başta olmak üzere fildişi, kemik, bağa gibi maddelerin kakma veya kaplama teknikleriyle yerleştirilmesi işine, bu maddeler arasında en fazla sedefin emek gerektirmesi ve en fazla onun dikkat çekmesi sebebiyle genelde sedefkârlık denilmişse de asıl sedefkârlık bu tür süslemelerin sedef kullanılarak yapılmasıdır.

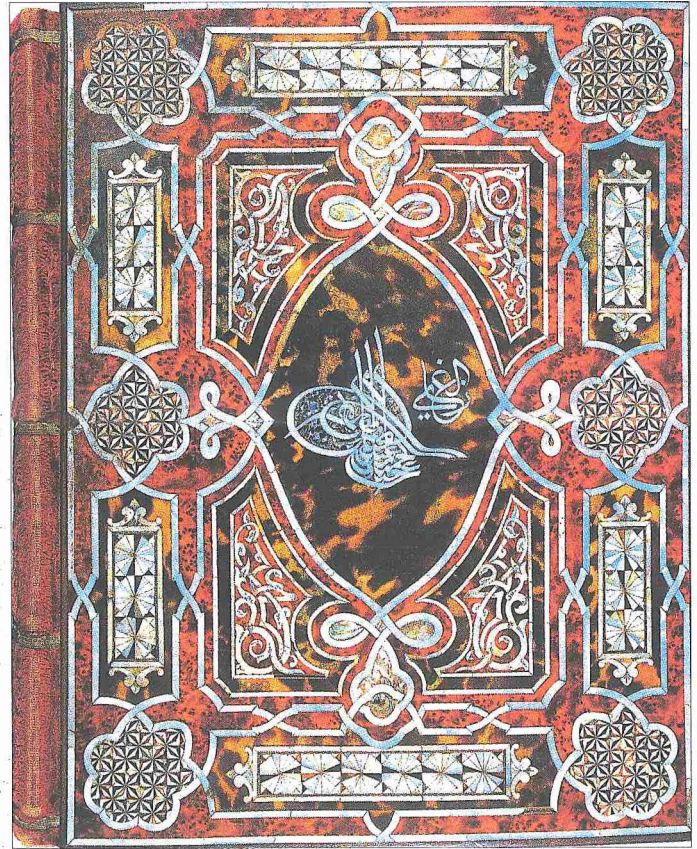
Ana maddesi kalker olan ham sedefin dış kısmındaki mat kabuk asitle atılır ve kalan parlak kısım kullanılacağı yere göre kesilip tesviye edilir ve parlatılır. Günümüzde bu iş için ince bıçaklı minyatür planya, torna ve zımparalı kalınlık makineleri gibi aletler bulunmaktadır. Sedefkârlıkta motifler tek yahut farklı renklerdeki sedef plakaların yalnız veya fildişi, bağa, kemik ve renkli ahşap gibi malzemeyle birlikte açılan yuvalara yerleştirilmesi suretiyle yapılır. Bu işlem için sedef plaka, üzerine kompozisyondaki yerine göre çizilen kâğıt şablonun yapıştırılıp kıl testereyle kesilmesiyle şekillendirilir ve istirdiye kabuğunun öğütülmesiyle elde edilen ince toz ve yumurta akı karışımı bir tutkalla yerine yapıştırılır.

Sedefin ahşap işçiliğinde kullanımının eski Mezopotamya dekoratif sanatlarında fildişi, kemik, lapis lazuli ve renkli kireç taşı gibi malzemeyle birlikte günümüzden 4500-5000 yıl öncesine kadar uzandığı anlaşılmaktadır. Bu malzemeden ha-

zırlanan plakaların özellikle Ur kazılarında ele geçen ahşap eserlerde altın ve gümüşün yanında ziftle yapıştırılarak yuvalarına oturtulduğu görülmektedir. Bu teknikle süslenmiş tuvalet kutusu, oyun tahtası, lir, harp gibi çalgılarla çeşitli dekoratif eşya bugün Sumer sanatının şaheserleri sayılmaktadır.

İslâm sanatında sedef kullanımına ilk defa Sâmerâ Dârülhilâfe (Cevsaku'l-Hâkânî) Sarayı'nda bulunan mozaik tarzı süslenmiş bir eşya kalıntısında, renkli cam ve lapis lazuli parçalar arasında rastlanmıştır (*Islam: Art and Architecture*, s. 119). XV. yüzyılda Edirne Beyazıt (II.) Camii kapısında geometrik sedef kakma bezemelere rastlanır. Daha sonraki yüzyıllarda sedefkârlık gelişerek devam etmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde yer alan 1505 tarihli hazine defterinde çok sayıda sedefli eşyanın kaydına rastlanmaktadır (Mahir, sy. 9 [1998], s. 99). Bu yüzyılda yavaş yavaş fildişinin yerini sedefin almaya başladığı görülür. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunan XVI. yüzyıla ait en güzel eserlerden biri (Envanter nr. 2), dört dilimli kemerli yüksek ayak üzerine oturan dörtgen prizma gövdeli ve kubbe kapaklı Kur'an mahfazasıdır. Ahşap üzerine abanoz kaplanan yüzeyler fildişi, sedef ve gümüş tel

kakmalarla bezenmiştir. Mahfazanın gövdesi biri kaide olacak şekilde iki kademelidir. Alt kısmın yan yüzleri abanoz kaplama üzerine fildişi kakma rûmî, palmet, salbekli şemse ve köşebentlerle, onların çevresi renkli ahşap, fildişi ve tel kakma tersyüz "Y" motifinin tekrarından oluşan bordürle süslenmiştir. Aynı tarz bordüre Bursa Müzesi'nde yer alan yine XVI. yüzyıla ait bir rahlenin (Envanter nr. 182) alt panolarında rastlanır (Çulpan, İv. 14). Bu eserde ikinci kademe abanoz ve fildişi kakmalı, palmet ve rûmî dizili bordürle geçilir. Üst kısmın yanları on kollu yıldızın geçme kompozisyonu ile bezenmiştir. Geçmeler arasında kalan geometrik parçalar sedef ve abanoz, konturları ise ahşap ve tel kakmalıdır. Merkezdeki sedef yıldızın içi ince altın kakmalı dal ve çiçeklerle süslüdür. Geometrik geçmeli motiflerin çevresini kuşatan bordür de alttaki bordürlere benzer. Kapak pervazını fildişi ve abanoz kakmalarla yazılmış bir kûfî besmele kuşağı çevreler. Kubbe şeklindeki kapağın altıgen kasnağı altıgen ve yıldızlardan oluşan bir mozaik kompozisyonla kaplanmıştır. Kubbenin üzeri konturlar içinde sedef, fildişi ve abanoz kullanılarak yapılmış baklava desenli kakmalarla süslenmiştir. En üstte abanoz ve fildişinin dönüşümlü kul-

Bağa üzerine
sedef kakma
cilt kapağı
(İÜ Ktp.,
Albüm,
nr. 90.499)

Sedefkârlık sanatının en güzel örneklerinden biri olan Sultan I. Ahmed tahtından (arife tahtı) detay (TSM, Envanter nr. 2/1652)

lanıldığı torna işi bir tepelik yer alır. XVI. yüzyıldan günümüze ulaşan sedefkârlık ürünün önemli bir eser de IV. Murad'ın Bağdat Seferi sırasında kullandığı tahttır (TSM, Envanter nr. 2/2879; resim için bk. KAKMACILIK). Tahtın arkalığının ortasındaki iri madalyon tamamen sedef kakmadır. Taht üzerindeki bazı motifler Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunan (Envanter nr. 33) bir rahlenin motifleriyle benzerlik arzeder. 990 (1582) tarihli *Surnâme-i Hümayun*'da esnaf arasındaki kutucu ve sandıkçılardan resimlerinde sedefkârlık örnekleri görülmektedir (İntizâmî, s. 93). Arşiv belgelerinde Kanûnî Sultan Süleyman'a gelen hediyeler arasında Hüseyin Usta tarafından sunulan bir sedef makta, iki küçük fususkârî el sandığı ve bir fildişi kutudan söz edilmektedir.

XVII. yüzyıl başlarında sedef işi ürünler artık belli bir standarda ulaşmış olmalıdır ki 1640 tarihli narh defterinde "Bahâ-yi Âlât-ı Doğramacıyan" başlığı altında pîş-tahta, devât, âyine, buhurdan, nalin gibi sedefkârlık eşya ve bunların fiyatları, ayrıca "Es'âr-i Kutuciyân" başlığı altında bu esnafın ürettiği üç boy değirmi bilezik kutusu, iğ kutusu, Eyyûbî işi büyük boy iskemle, münakkaş zenâne nalin, kûtâhâne nalin, hoşaf kaşığı gibi sedef süslemeli eşya sıralanmaktadır (Kütükoğlu, s. 207-210, 322, 323). Bu asırda yaşayan Evliya Çelebi esnâf-ı doğramacıyandan bahsederken, "Doğramacıbaşı yani sedefkârcıbaşı burada sâkin olur" diyerek iki mesleğin yakın ilişkisine değinmektedir. Evliya Çelebi

ayrıca sedefkârcıyan esnafının 100 dükkânda 500 nefer olduğunu, pîrleri Şuayb-ı Hindî'nin belini Selmân-ı Pâk'in bağladığını ve öldüğünde onun Hindistan'da Serendil (Serendib [Seylan]) adasına gömüldüğünü söyler (*Seyahatnâme*, I, 296).

XVII. yüzyılın başlarında yetişen Dalgıç Ahmed ve Sultan Ahmed Camii ve Külliyesi'ni yapan Mehmed Ağa gibi mimarlar aynı zamanda birer sedefkârdı. III. Mehmed'in türbesinin sedefli kapılarında ve Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde yer alan, bütün yüzeyi geometrik motifli sedef ve bağa kakmalarla bezenmiş sekizgen gövdeli ve kubbe kapaklı bir Kur'an mahfazasında (Envanter nr. 19) Dalgıç Ahmed imzası bulunmaktadır. Hassa Mimarları Ocağı'nda sedefkârlık ve mimarlığı yine bir sedefkâr olan ustası Mimar Sinan'dan öğrenen Mehmed Ağa daha çok Sedefkâr lakabıyla bilinir. Bu yüzyıldan kalma önemli sedefkârlık eserleri arasında Sultan Ahmed Camii ve Yenicami ile Topkapı Sarayı'nın çeşitli kapıları yer almaktadır. Aynı yüzyıldan kalma önemli bir eser de "arife tahtı" denilen I. Ahmed'in tahtıdır (TSM, Envanter nr. 2/1652). Sedefkâr Mehmed Ağa'nın eseri olarak kabul edilen cevizden tahtın arkalığının her iki yüzü ile kubbesinin iç ve dış kısmı saksıdan çıkan gül, karanfil, lâle, dal ve yaprak motifli sedef kakmalarla süslenmiş, sedeflerin üzerine altın yuvalar içerisinde irili ufaklı zümrüt, yakut, firuze ve zebrecetler yerleştirilmiştir. Deniz Müzesi'nde bulunan ve üzerindeki "Sultan Mehmed Han Gazi" yazılarından III veya IV. Mehmed'e ait olduğu anlaşılan saltanat kayığının süslemeleriyle bu tahtın motifleri arasında benzerlikler vardır. XVII. yüzyıldan kalma eserler arasında bir dizi rahle de görülmektedir; bunların çoğu geometrik mozaik tezeyinatlıdır. Bu üs-

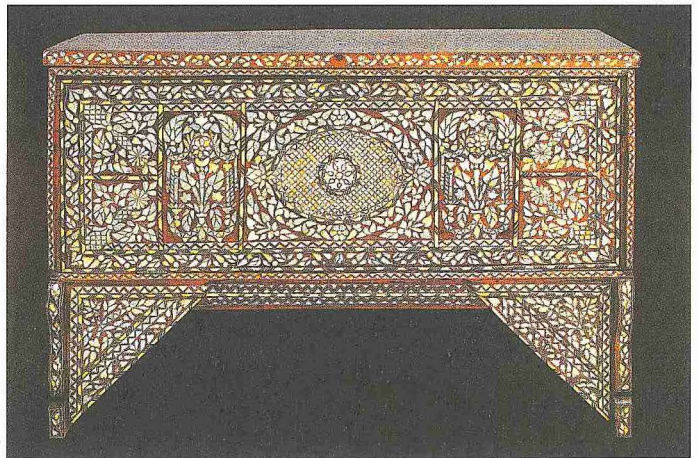
lûp XVIII. yüzyılda devam etmiştir. XIX. yüzyıla ait eserlerde ise mimaride görülen Batı etkisinin ahşaba yansımaları göze çarpar.

Kendisi de bir marangoz ve sedefkâr olan II. Abdülhamid, Yıldız Sarayı'nda bir atölye kurmuş ve burada sedef işi birçok eser yapılmıştır. Padişahın bu atölyeye aldığı Sedefkâr Vâsıf (Sedef) (ö. 1940) II. Meşrutiyet'in ilânına kadar burada kalmış ve 1936 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nin Türk Tezyinî Sanatları Şubesi Sedef Atölyesi'ne hoca tayin edilmiştir. Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Saâdet Dairesi'nin kapısı onun eseridir. Osmanlılar faraştan cilt kapağına kadar pek çok eşyada sedef, bağa ve fildişini birlikte kullanmışlardır.

Sedefkârî eserler İstanbul, Şam, Kudüs veya Viyana işi gibi yapıldıkları yere göre isimlendirilir. Bunlar arasında bazı küçük üslûp farklılıkları vardır. Günümüzde sedef kakmalı kutu ve mobilya yapımında Şam, eski geleneğini devam ettirmektedir. Türkiye'de de Gaziantep yöresinde çeyiz sandığı ve kutu ağırlıklı sedef kakmacılığı eski usullerle yapılmaktadır. Tabii sedefin pahalı olması ve gittikçe daha zor bulunması sebebiyle onun yerini suni sedef (nakro) almaya başlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberânî, *el-Mu'cem'ü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi), Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'it-türâsî'l-Arabî), XXIII, 367; İntizâmî, *1582 Surnâme-i Hümayun: Dügün Kitabı* (haz. Nurhan Atasoy), İstanbul 1997, s. 93; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (haz. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1996, I, 65, 67, 87, 233, 266, 296, 301; A. Parrot, *Nineveh and Babylon* (trc. S. Gilbert – J. Emmons), London 1961, s. 145 vd., 230, 231, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, lv. 177-191, 317-331; Cevdet Çulpan, *Rahleler*, İstanbul 1968, s. 22, 24, 29, 30, 31, 34, 35, 36, lv. 14, 15, 16, 20-25, 26, 27, 33-36; Zeki Muhammed Hasan, *Fünûn'ü'l-İslâm*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Dârü'l-fikri'l-Ara-

Farklı sedef işçiliğinin uygulandığı XIX. yüzyıl Osmanlı sandığı (Antik A.Ş. koleksiyonu)

bî), s. 493 vd.; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983, s. 207-210, 322, 323; *İslam: Art and Architecture* (ed. M. Hattstein – P. Delius), Cologne 2000, s. 48, 119, 156, 163, 289; Nazan Ölçer v.dğr., *Türk ve İslam Eserleri Müzesi*, İstanbul 2002, s. 196, 252-259, 284-289, 314, 319; Hilal Kazan, *Arşiv Belgeleri Çerçevesinde XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi* (doktora tezi, 2007), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 207, 208; Banu Mahir, “Osmanlı Ağaç İşçiliğinde Fildişi, Sedef, Bağa”, *P Sanat Kültür Antika*, sy. 9, İstanbul 1998, s. 96 vd.; Z. Yeivin, “Ivory”, *EJd.*, IX, 1154-1155; A. Dietrich, “Şadaf”, *EJ²* (İng.), VIII, 707; Nebi Bozkurt, “Fildişi”, *DİA*, XIII, 73, 74; Selçuk Mülayim, “Fildişi (Sanatta Fildişi)”, a.e., XIII, 74, 75.

NEBİ BOZKURT

SÉDILLOT,
Jean-Jacques Emmanuel
(1777-1832)

**Fransız şarkiyatçısı
ve astronomi âlimi.**

Paris yakınlarında Enghien-Montmorency’de doğdu. Öğrenimini Ecole Polytechnique ile Ecole des Langues Orientales’de (Institut National des Langues et Civilisations Orientales) tamamladı. 1795’te kurulan Ecole des Langues Orientales’in ilk öğrencilerinden oldu; burada Arapça, Farsça ve Türkçe öğrendi. Başarılı öğrenciliğiyle kısa zamanda dikkat çekti ve mezun olunca bu okulun sekreterliğine getirildi. Ayrıca söz konusu okulun Türk Dili Kürsüsü’nde başladığı Türkçe okutma görevini bu kürsünün 1816’da ekonomik sebeplerle kapatılmasına kadar on beş yıl boyunca sürdürdü.

Ecole Polytechnique’te aldığı mühendislik eğitimiyle Ecole des Langues Orientales’de aldığı dil eğitiminin bir araya gelmesi Sédillot’un kariyerini belirledi. İki farklı formasyona sahip olan Sédillot, Boylam Dairesi (Bureau des longitudes) adıyla bilinen, Fransız gözlemevi bünyesinde yürütülen Doğu’da astronominin tarihi konulu program dahilinde kurulmuş araştırma biriminde görevlendirildi. Buradaki çalışmalarıyla dönemin meşhur astronomlarından J. B. Delambre ve Laplace’in takdirlerini kazandı. 1808’de, Hasan b. Ali el-Merrâküşî’nin *Câmi’u’l-mebâdî’ ve’l-gâyât fi’l-ilmî’l-mîkât*’ının çevirisiyle Fransa’da bilim, tarih, edebiyat ve sanat dallarında Doğu dillerinden yapılmış çeviriler verilen çok saygın bir ödülün sahibi oldu. Bu çalışması, kendisiyle aynı kariyeri yapan ve eserin tercümesini tamamlayan oğlu Louis Amélie Sédillot tarafından *Traité des*

instruments astronomiques des arabes composé au treizième siècle par Aboul Hhassan Ali de Maroc adıyla ve aslıyla birlikte yayımlandı (Paris 1834-1835). Ayrıca Ebü’l-Hasan İbn Yûnus, Uluğ Bey ve Abdurrahman Subhî’den yaptığı tercümelemlerle bu âlimlerin Batı’da tanınmasını sağladı. Fakat çalışmalarını neşretmek yerine astronom J. B. Delambre ile paylaştı ve Delambre bunları *Histoire de l’astronomie du moyen-âge* adlı eserinde yayımladı (Paris 1819). Sédillot, Armand-Pierre Caussin de Perceval’in *Le livre de la grande table hakémite* başlığıyla kısmen Fransızca’ya çevirdiği (Paris 1804) İbn Yûnus’un *ez-Zicü’l-Hâkimiyyü’l-kebîr* adlı eserinin tamamını tercüme etti, ancak bunu da bastırmadı ve eser yine Delambre tarafından özetlenerek aynı kitap içinde neşredildi. Sédillot, gün ışığına çıkardığı bu eserle ve Fransızca’ya çevirdiği İbn Yûnus’un çağdaşı Ebü’l-Vefâ el-Bûzcânî’ye ait *ez-Zicü’s-şâmil* ile, müslüman Doğu’nun daha X. yüzyılda modern trigonometrinin kural ve uygulamalarına vâkıf olduğunu ve Avrupa’da XVIII. yüzyılın ilk yarısında erişilen seviyeye yüzyıllar önce ulaştığını ortaya koydu. Daha sonra Uluğ Bey’in zîcinin orijinal gözlemlere dayandığını gösterdi ve ulaştığı sonuçlar Delambre’in *Histoire de l’astronomie du moyen-âge*’inde yayımlandı. Ayrıca İbnü’l-Heysem’e ait geometriyle ilgili *Maqâle fi’l-ma’lûmât* adlı bir risâleyi yayıma hazırladı; bu eser de *Notice du traité des connus géométriques de Hassan ben Haithem* adıyla 1834’te oğlu tarafından bastırıldı. Bunlardan başka matematik tarihi ve esasları açısından Doğu medeniyetini Grek medeniyetini karşılaştırdığı bir kitap hazırladı. Ölümünden sonra bu kitabı da oğlu *Matériaux pour servir à l’histoire comparée des sciences mathématiques chez les grecs et les orientaux* başlığıyla neşretti (Paris 1845-1849). Sédillot, Doğu tarihi, Doğu’daki ilim geleneği ve bilim alanında Doğu’nun Batı’ya etkileriyle ilgili araştırmalar da yaptı, bunlar birçok ilim adamının çeşitli makalelerine konu oldu.

9 Ağustos 1832’de koleradan ölen Jean-Jacques Sédillot’un çalışmalarının tamamını oğlu Louis-Amélie Sédillot tarafından *Histoire des arabes* adlı eserde toplanmıştır (Paris 1854). Arapça’ya Ali Mübârek tarafından *Hulâşatü târihi’l-‘Arab* adıyla çevrilen bu kitapta (Kahire 1309) oğlu Sédillot müslümanların Avrupa medeniyetine yaptığı katkıları ortaya koymakta ve genelde Doğu medeniyetinin daha yüksek olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

G. Dugat, *Histoire des orientalistes de l’Europe de XIIe an XIXe siècle*, Paris 1868, I, 121-123, 132; Ebü’l-Kâsım Sehâb, *Ferheng-i Hâverşinâsân*, Tahran, ts., s. 315; Necib el-Akikî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1980, I, 169-170; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû’atü’l-müsteşrikîn*, Beyrut 1984, s. 237, 238; İnatyullah, “Amélie Sédillot”, *JPHS*, IX/1 (1964), s. 30, 31, 34.

ENES KABAKCI

SÉDILLOT,
Louis Pierre Eugene Amélie
(1808-1875)

**Fransız şarkiyatçısı
ve matematik âlimi.**

Paris’te doğdu. İlk matematik ve astronomi derslerini mesleğini devam ettirdiği babası Jean-Jacques Emmanuel Sédillot’dan aldı ve onun etkisiyle Doğu matematik ve astronomisi üzerine yoğunlaştı. Bourbon, IV. Henri ve Saint-Louis kolejlerinde tarih okuttu. 1832’de Collège de France’ın ve o yıl ölen babasının yerine Ecole des Langues Orientales’in sekreteri oldu.

İlk çalışması babasının başlayıp kendisinin tamamladığı, Ebü’l-Hasan el-Merrâküşî’nin *Câmi’u’l-mebâdî’ ve’l-gâyât* adlı astronomiye dair eserinin Fransızca tercümesidir (*Traité des instruments astronomiques des arabes compesé au treizième siècle par Aboul Hassan de Maroc*, I-II, Paris 1834-1835). İbnü’l-Heysem’in *Maqâle fi’l-ma’lûmât* adlı eserini de bu arada inceledi (“Notice du traité des connus d’Hassan ben-Haitem”, *JA*, XIII [1834], s. 435-458). Daha sonra *Nouvelles recherches pour servir à l’histoire de l’astronomie chez les arabes* (Paris 1836), *Recherches nouvelles pour servir à l’histoire des science mathématiques chez les orientaux* (Paris 1837), Merrâküşî’nin eseri üzerine hazırladığı *Mémoire sur les instruments astronomiques des arabes* (Paris 1844) ve *Mémoire sur les systèmes géographiques des grecs et des arabes* (Paris 1842) adlı eserlerini yayımladı. *Matériaux pour servir à l’histoire comparée des sciences mathématiques chez les grecs et les orientaux* adlı kitabında (I-II, Paris 1845-1849) matematik bilimlerinin tarihini karşılaştırmak için derlediği belgeleri inceleyen Sédillot astronominin gelişimi tarihini üç döneme ayırdı. Bunların birincisi Roma İmparatorluğu’nun parçalanmasıyla ortadan kalkan Grek ya da İskenderiye okulu, ikincisi VIII. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar etkisini sürdüren Arap okulu, üçüncüsü Kopernicus ve Newton ile başlayan modern dönemdir. Sédillot, da-